

Salmilaisten eletystä uskonnosta tekeillä väitöskirjatutkimus

Sofia Silfvast

Lapsena vietin joka kesä pari viikkoa Lapinlahdella Pohjois-Savossa isovanhempieni luona. Muistan, kuinka katselin seinällä ollutta isoa Salmin karttaa. Tiesin, että isoäitini oli sieltä kotoisin, mutta joutunut pakenemaan sodan aikana. Kartan edessä oli rukki, jonka isoäitini oli saanut nuorena äidiltään. Isoäitini kertoi, kuinka hänen lapsuudessaan Salmissa rukilla kehrättiin pellavasta lankaa, ja kuinka hän oli osallistunut pellavan sadonkorjuuseen. Salmi, isoäitini synnyinpitäjä, paikka, joka ei enää kuulunut Suomeen, kiehtoi mielikuvitustani.

Olen syntynyt Helsingissä kaksikieliseen perheeseen vuonna 1984. Koulut olen käynyt ruotsiksi Porvoossa. Lapsuudessa ja nuoruudessa tarinat Karjalasta, sodasta ja evakkoajasta olivat jatkuvasti läsnä. Olihan toinen isoäitini kotoisin Karjalasta, Viipurista ja molemmat isoisäni olivat olleet sodassa.

Isoäitini Lyydian vanhemmat olivat Jaakko ja Jeudokia Kanabro Salmin Kirkkojoen kylästä. Jeudokia (os. Komara) oli syntyjään Lunkulansaaresta, Tiijalan kylästä. Jaakon isä oli tullut aikoinaan Kirkkojoelle Kanabrojärven kylästä vanhan rajan tuntumasta.

Eläkepäivinään Lapinlahdella isoäitini Lyidia kirjoitti muistoja Salmista ja evakkoajasta. Kirjoituksia julkaistiin mm. paikallislehdissä ja Kirkkojoki-kylähistoriikissa. Lydia oli aktiivisesti mukana Lapinlahden karjalaisyhteisön toiminnassa. Lydia osallistui kirjailija Minna Kettusen kirjoittajapiiriin ja oli Minnalle inspiraation lähteenä hänen kirjoittaessaan näytelmää Jaetun maan lapset, joka käsitteli salmilaisten evakkojen saapumista Lapinlahdelle. Näytelmän kantaesitystä vuonna 2017 isoäitini ei kuitenkaan ehtinyt näkemään.

Näihin aikoihin minulle selkeytyi moni asia Lyydian taustasta. Opin, että Lyydian lapsuuden kieli oli livvinkarjala. Muistan, kun hän ensimmäisen kerran ylpeänä näytti minulle karjalankielistä kirjaa ja luimme sitä yhdessä. Äitini oli liittynyt hiljattain

ortodoksiseen kirkkoon, mikä myös osaltaan vahvisti sukuni ortodoksikarjalaisiin perinteisiin tutustumista.

Valmistuin uskontotieteen maisteriksi Helsingin yliopistosta 2015. Työskentelin sen jälkeen opetuslalla, pääasiassa maahanmuuttajien parissa. Uskon, että isoäitieni evakkouden kokemukset vaikuttivat ammatinvalintaani.

Pandemian aikana seurasin kiinnostuksella keskusteluja mediassa karjalaisuudesta. Nuoret karjalaiset toivat esiin karjalankieliset karjalaiset yhtenä Suomen vähemmistöistä. Tärkeä lukukokemus oli myös muutamaa vuotta aiemmin ilmestynyt tutkija Anneli Sarhimaan *Vaietut ja vaiennetut – karjalankieliset karjalaiset Suomessa*-teos. Tarinat karjalankielisten karjalaisten syrjinnästä ja vaikeista kokemuksista olivat minulle osin tuttuja, olinhan kuullut sukulaisiltani salmilaisten kokemuksista sodanjälkeisessä Suomessa.

Uskontotieteen lopputyössäni olin käsitellyt Etelä-Italian vähemmistökulttuuriperinteiden tulkintoja nykyaikana, ja pian huomasinkin yhtäläisyyksiä näiden kahden erilaisen vähemmistökulttuurin ja niistä käytävien keskustelujen välillä. Itä-Suomen avoimen yliopiston karjalan kielen ja kulttuurin opintojen etäopiskelu oli vastikään tullut mahdolliseksi ja syksyllä 2022 aloitinkin karjalan kielen ja kulttuurin opinnot. Aloin myös tutustumaan karjalaisuutta koskevaan kirjallisuuteen ja tutkimukseen. Samoihin aikoihin Helsingissä Karjalan Sivistysseuralla alkoi kokoontua karjalankielinen paginperti, keskustelukerho, jossa tutustuin moniin eri-ikäisiin karjalaisiin. Aloin suunnittelemaan väitöskirjan tekoa. Tuleva väitöskirjaohjaajani kertoi minulle 1970-luvulla toteutetusta Ortodoksisen perinteen keruusta. Kyseessä on haastatteluaineisto, joka käsittelee ortodoksisia perinteitä ja arkea sekä kirkon ja yhteiskunnan muutoksia 1900-luvun alusta evakko-aikaan. Suurin osa aineistoon haastatelluista olivat entisiä salmilaisia, jotka olivat asettuneet Pohjois-Savoan. Muun muassa Kaija Heikkinen ja Hannu Kilpeläinen ovat hyödyntäneet aineistoa tutkimuksissaan.

Väitöskirjani aiheeksi valikoitui salmilaisten eletty uskonto sotienvälisenä aikana 1917–1939 ja aineistonani on Ortodoksisen perinteen keruuaineisto. Tutkimukseni tavoitteena

on tuoda esiin salmilaisten ortodoksikarjalaisten kokemuksia ajalta, jota luonnehtivat monet yhteiskunnalliset muutokset, kuten sisällissota, heimosodat, rajan sulkeutuminen Aunuksen Karjalaan ja ortodoksisen kirkon käytäntöjen suomalaistaminen.

Olen tutkimustyöni alussa. Kuluneen vuoden aikana olen mm. istunut kymmeniä ja kymmeniä tunteja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistossa kuunnellen salmilaisten muistelua ja tarinoita kokemuksista lähes sadan vuoden takaa. On ollut koskettavaa kuulla salmilaisesta arjesta isoisovanhempieni ajalta. Toivon, että tekeillä oleva tutkimukseni aikanaan tuo uusia näkökulmia ja ymmärrystä ortodoksikarjalaisten menneisyyksiin karjalaisille ja karjalaistaustaisille ihmisille ja yhteisöille.

Teen väitöskirjaa Suomen Kulttuurirahaston työskentelyapurahalla Suomalaisen Kirjallisuuden seuran tutkimusosastolla. Kiitän Salmi-säätiötä saamastani apurahasta väitöskirjatyöskentelyn aloittamiseen.

Kirjallisuus:

Heikkinen, K. (1989). Karjalaisuus ja etninen itsetajunta: Salmin siirtokarjalaisia koskeva tutkimus. Joensuun yliopisto.

Kettunen, M. (2022). Jaetun maan lapset: Romaani. Väyläkirjat.

Kilpeläinen, H. (2000). Valamo - karjalaisten luostari?: Luostarin ja yhteiskunnan interaktio maailmansotien välisenä aikana. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sarhimaa, A. (2017). Vaietut ja vaiennetut: Karjalankieliset karjalaiset Suomessa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.